

Ghanezen in Nederland, een profiel

Inhoud

	Voorwoord	5
1	Schets van land en volk	7
1.1	Geografie en economie	7
1.2	Politieke geschiedenis	9
1.3	Rol en positie van vrouwen	10
1.4	Migratiemotieven en relaties	11
2	De Ghanese bevolking in Nederland	13
2.1	De Ghanese migratie naar Nederland	13
2.2	Demografische gegevens	13
2.3	Spreiding	14
3	Positie op het terrein van integratie	19
3.1	Beelden en Cultuurverschillen	19
3.2	Arbeidsmarktpositie	20
3.3	Onderwijspositie en taalbeheersing	22
3.4	Gezondheidspositie	22
3.5	Organisatievorming	23
3.6	Religieuze organisaties en kerken	24
3.7	Specifieke problemen	25
4	Conclusies voor het integratieproces	27
4.1	Demografische ontwikkelingen	27
4.2	Integratieproces	27
4.3	Erkenning en interactie	27
4.4	Toekomstperspectief	28
	Gebruikte literatuur	29

Voorwoord

Yenyina eye nipa (wij zijn allen mensen)

Een populaire uitspraak van de Akan (Ghanese etnische groep)

De Ghanese gemeenschap blijkt de afgelopen tien jaar sterk te zijn gegroeid. Kennis over deze almaar groeiende nieuwe groep is dan ook onmisbaar voor beleidsontwikkeling. Dit profiel geeft een schets van de positie van Ghanezen in Nederland. Het is gebaseerd op literatuurstudie en gesprekken met Ghanese leiders en deskundigen. Verder heeft dr. K. Nimako advies uitgebracht over de Ghanese gemeenschap in Amsterdam.

Na een schets van land, volk en politieke geschiedenis wordt stilgestaan bij de instroom van Ghanezen. Vervolgens komen de demografische gegevens aan de orde en komt hun positie in Nederland aan bod. Het geheel wordt afgesloten met conclusies.

Dit profiel is een momentopname naar de situatie in 2001. Integratie is geen statisch gegeven, maar een voortgaand, dynamisch, wederzijds proces.

Dit profiel is besproken met deskundigen uit de Ghanese gemeenschap. Toch kunnen er onduidelijkheden in voorkomen.

Voor adviezen tot verbetering en aanvulling van de tekst houdt de directie zich aanbevolen.

Den Haag, september 2001

Directie Coördinatie Integratiebeleid Minderheden

M.L. Haimé

directeur

1 Schets van land en volk

1.1 Geografie en economie

De republiek Ghana is een West-Afrikaans land, gelegen aan de Golf van Guinee. Zij grenst in het Westen aan Ivoorkust, in het Noorden aan Burkina Faso en in het Oosten aan Togo. Ghana is 238.000 vierkante km groot (7 maal Nederland).

De bevolking telt 18,5 miljoen inwoners (per 1997); de bevolkingsgroei bedraagt 3,1% per jaar. De hoofdstad Accra heeft circa 1 miljoen inwoners.

Kaart van Ghana met buurlanden

Naast christendom (42%) en islam (30%) hebben er inheemse godsdiensten (28%) veel aanhang. Ghana heeft zijn rijke cultuur weten te behouden, zoals de traditionele cultuur van de Ashanti's en Oagamba's, met betrekking tot geboorterituelen, begrafenisrituelen en familiestructuren. De islam heeft invloed met name in het noorden van Ghana. Het christendom is in het zuiden geconcentreerd.

Grote spanningen en rellen tussen christenen en islamieten, zoals in buurland Nigeria, worden echter niet gesignaleerd.

Engels is de officiële taal. Daarnaast worden nog ongeveer 75 andere talen en dialecten gesproken, elk geassocieerd met een etnische bevolkingsgroep, waaronder Akan (40% van de bevolking), Mole-Dagbani, Ewe, Fante en Ga-Adangbe. Ondanks de grote diversiteit aan etnische groeperingen ervaren Ghanezen zichzelf als leden van één natie. In de eerste jaren van de onafhankelijkheid is veel aandacht gegeven aan de ontwikkeling van een gemeenschappelijke nationale Ghaneze identiteit.

Ghana behoort met een groei van 4-5% per jaar tot de snelst groeiende economieën van het Afrikaanse continent. Het land bevindt zich in een overgangsfase van ontwikkelingsstaat naar vrije, westerse markteconomie. Ghana is een tropisch land met regenwouden en savanne's. Landbouw en bosbouw zijn belangrijke peilers van de economie. Ghanezen zijn vooral boeren en handelaren in authentieke handwerken en kleding, groenten en fruit als yam, cassave, palmolie en mango's. Markten, kerken, het openbaar vervoer en de straat zijn levendige plekken waar Ghanezen elkaar ontmoeten. Ghana exporteert cacao, timmerhout en goud. Met een BNP van \$3 98 per capita behoort Ghana niet tot de armere ontwikkelingslanden; het staat op de 60ste plaats van de human poverty index. In de eerste jaren van de onafhankelijkheid waren de economische perspectieven voor Ghana gunstig; het land kende een relatief hoge levensstandaard. De regering van Nkrumah streefde naar snelle industrialisatie, gefinancierd met exportinkomsten. Ontoereikende planning en een daling van de wereldmarktprijs voor cacao gooiden echter roet in het eten. Had Ghana begin jaren '70 nog een derde van de wereldmarkt voor cacao in handen, in 1990 was dit aandeel tot 13% gedaald.

Ook in een aantal andere opzichten neemt Ghana een betere positie in tussen de ontwikkelingslanden. Zo is de alfabetiseringsgraad voor vrouwen 56,5% en voor mannen 76,5%. Er zijn vijf universiteiten in Ghana en verschillende technische hogescholen.

Naar schatting bedraagt de werkloosheid 20%. Naast landbouw, waarin bijna de helft van de bevolking werkzaam is, zijn visserij en bosbouw belangrijk voor de werkgelegenheid. Ghana heeft te maken met schommelingen in de prijs van exportproducten zoals cacao. Tegenwoordig zijn de financiële middelen en goederen die worden overgemaakt door Ghanezen uit het buitenland een belangrijke inkomstenbron van Ghana.

Ook in Ghana is Aids een groot probleem. Begin 1996 waren 150.000-300.000 geschatte HIV-geïnfecteerden en 30.000-40.000 daadwerkelijke aids-patiënten. De gezondheidszorg blijft vaak nog onbereikbaar voor de plattelandsbevolking, zodat in Ghana nog dagelijks mensen sterven aan buiktyfus, TBC, malaria en aids.

1.2 Politieke geschiedenis

De grootste etnische groep in Ghana, de Akan, domineert de samenleving al sedert de veertiende eeuw. Rond 1700 werd het Ashanti-koninkrijk gesticht. Dit koninkrijk kende een hoge organisatiegraad en een sterk leger, dat de handel in goud en slaven controleerde. Langs de kust, door de Portugezen en later de Nederlanders aangemerkt als Goudkust, ontstonden handelsnederzettingen en forten. De eerste Nederlanders kwamen reeds in 1593-1594 voor de handel waarna de Guinese Compagnie werd opgericht en de eerste handelspost te Moree gebouwd. In 1701 leidde de gezant David van Nijendaal namens de West-Indische Compagnie een diplomatieke missie naar de nieuwe koning van de Ashanti om hem te feliciteren met de vestiging van de Ashanti-staat. Deze eerste Nederlandse missie naar een zwarte staat in Afrika vormde het begin van een diplomatieke relatie die nimmer werd onderbroken¹. De Britten arriveerden in de achttiende eeuw aan de kuststreken van de Goudkust; in eerste instantie alleen om te handelen. Tot 1871 was de Goudkust en met name het gebied rond St. George del Mina (Elmina), Nederlands. Nederland verruilde dit gebied met de Britten voor toestemming om contractarbeiders uit Brits-Indië te werven voor de Surinaamse plantages en kreeg de vrije hand in Atjeh (de zogenoemde Sumatra-overeenkomst). Als gevolg van de Frans-Britse rivaliteit in de regio vielen de Britten in 1874 het Ashanti-koninkrijk binnen en riepen zij de Goudkust uit tot een Britse kolonie. In 1951 werden de eerste constitutionele verkiezingen voor een nationale regering gehouden, onder het gezag van de Britse kolonisator. In 1957 verwierf Ghana, als eerste Afrikaanse land, volledige onafhankelijkheid. Het land werd geleid door de charismatische Kwame Nkrumah, die nog steeds bekend staat als één van de grootste voorvechters van een Pan-Afrikaans ideaal.

In 1981 nam de jonge en populaire Jerry Rawlings de macht over. Hij stelde zichzelf aan het hoofd van een Provisional National Defence Council (PNDC) en regeerde per decreet. In 1992 werd een democratische grondwet (gebaseerd op de grondwet van de Verenigde Staten) per referendum goedgekeurd en werden presidentsverkiezingen gehouden.

1 Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beknopte geschiedenis van de Nederlandse vertegenwoordiging in de Goudkust Ghana, rapport, januari 2001. Onder leiding van de Nederlander Barend Ericksen werd een goed uitgerust schip uitgezonden om de reyse op Gunea in den name godts aen te veerden 'en deze bracht mee een deels goudts, acht of negen lasten grien (peper), en omtrent tusschen de seven en acht hondert ponden olyfants tanden'.

De huidige grondwet welke de basis vormt voor de vierde republiek is sinds 1992 van kracht. De uitvoerende macht ligt bij de president, die direct gekozen wordt voor een periode van vier jaar. Rawlings, leider van het National Democratic Congress (NDC), won de verkiezingen met ruime voorsprong (58%). Hij werd hiermee gekozen tot president van Ghana. In 1996 werden opnieuw presidents- en parlementsverkiezingen gehouden, waarbij Rawlings (57,5%) en het NDC wederom als winnaar uit de bus kwamen. De presidents- en parlementsverkiezingen van december 2000 leverde een overwinning voor de oppositie op. In 2001 is dr. Kwame Addo Kufuor gekozen tot president. Rawlings heeft zijn steun uitgesproken aan de nieuwe president. De mensenrechtensituatie in Ghana geeft geen aanleiding tot ernstige bezorgdheid. De vrijheid van meningsuiting wordt gerespecteerd, en er is sprake van een open politieke dialoog. De rechtspraak functioneert redelijk onafhankelijk. Desondanks is ook in Ghana sprake van corruptie. De staat is verworden tot zoals vaak in verschillende Afrikaanse landen een predator state; velen proberen persoonlijk voordeel op meestal illegale wijze te behalen uit overheidsmiddelen en voorzieningen. Daarom spelen niet zozeer de staat en politici, maar veeleer de religieuze instituties zoals moskeeën en kerken een belangrijke rol als het gaat om moraal en gezag². De kerken beschikken over vrij grote fondsen en hebben veel invloed op het maatschappelijk leven. Zo begint voor velen de dag met het luisteren naar preken die op de zenders in de ochtend zijn te beluisteren. Tenslotte mag niet onvermeld blijven de rol van de zogeheten chiefs, traditionele leiders uit de verschillende etnische groepen, die nog steeds veel aanzien en gezag genieten binnen de gemeenschap.

1.3 Rol en positie van vrouwen

Verhoudingsgewijs vormen vrouwen een iets groter deel van de bevolking dan de mannen. In de Ghanese samenleving spelen vrouwen een belangrijke rol. Ghana wordt ook wel 'het land van de sterke vrouwen' genoemd.

De diepere oorzaak van de prominente plaats van de vrouw in het Ghanese handelsverkeer ligt besloten in het erfrecht. Het eeuwenoude erfrechtstelsel heeft geleid tot de hedendaagse positie van de vrouw. 'Bastaards bestaan hier niet', zegt Nana Ofei-Nkansah, een prominente vrouw en eigenares van een hele reeks van bedrijven, voorzitter van een exportorganisatie en ook nog chieft (hoofd) van haar stam.

Vrouwen zijn in Ghana actief in alle branches, maar vijf springen eruit: de textiel- en kledingindustrie, de agrobusiness, de cosmetica, de kunstnijverheid en de export. De handelsvrouwen staan bekend als mammies.

2 Zie ook: Folia 37, 9 juni 2000, interview met dr. B. Meyer die onderzoek doet naar deze processen. Volgens haar heeft de staat afgedaan voor veel burgers. De staat is gekaapt door mensen die hem gebruiken om zichzelf te verrijken.

Het familierecht van de Akan stond mannen toe om er verscheidene vrouwen op na te houden. Wanneer de man overleed, erfden zijn vrouwen niets. Sterker nog, de kinderen kregen ook geen rooie cedi, de nationale munt. Alle bezittingen gingen naar de familie van de overledene, meestal broers en zusters. Van oudsher moesten Ghanese vrouwen er dus tijdens het leven van hun man voor zorgen dat zij en haar kinderen na het verscheiden van het gezinshoofd goed verzorgd achterbleven. In een dergelijke situatie lag het voor de hand om te proberen geld met eigen nering te verdienen.

Dat begon met de verbouw van groenten en fruit die vervolgens op de markt werden verkocht. Door de decennia heen hebben de Ghanese vrouwen zich in alle mogelijke bedrijfstakken begeven met als resultaat dat nu in tal van kleine, middelgrote, maar ook grote ondernemingen vrouwen de scepter zwaaien.

Hoewel wetgeving het aloude erfrecht van de Akan inmiddels uitsluit, gebeurt het nog regelmatig dat gezinnen van de ene op de andere dag in armoede worden gestort, wanneer één van de ouders het leven laat en de ervende familie op slechte voet staat met de nabestaanden. Het komt zelfs voor dat bedrijven na de dood van de eigenaar zomaar worden gesloten. Als de gestorvene geen familie meer had om zijn onderneming aan na te laten, is er volgens de traditie niemand die de zaak kan overnemen. Immers, de eventuele kinderen hebben er geen recht op.

Het (matrilineaire) verwantschapspatroon van de Akan, zorgt er voor dat huwelijksrelaties ondergeschikt zijn en biologische vaders een minder grote rol spelen in het leven van hun kinderen.

Een bijzonder kenmerk van de Ghanese cultuur is hun lineage systeem. Deze uitgebreide verwantschapstructuur gebaseerd op afstamming van dezelfde voorouder brengt verplichtingen mee tot onderlinge hulp en hiërarchische betrekkingen ten opzichte van elkaar.

1.4 Migratiemotieven en relaties

Ghana heeft geen slechte economische en sociale ontwikkeling doorgemaakt.

Voorbeelden zijn een groeiende werkgelegenheid en beter onderwijs. Helaas zit er een keerzijde aan deze medaille, zoals het groeiend aantal straatkinderen en zwangere tienermeisjes in Accra, en naar rijke landen en naar andere Afrikaanse landen vertrekkende Ghanezen.

Ghanezen staan bekend als personen die nogal mobiel zijn in hun vestigingspatroon. Zij migreren vaak naar Aburokyere (letterlijk vertaald de overkant van het maisveld) oftewel het buitenland. Zij komen vaak ook terug naar Ghana. De migranten staan bekend als burgers. Deze term is afgeleid van de stad Hamburg. De eerste Ghanezen die terugkeerden van Europa hadden in Hamburg gewoond. Zij werden aangeduid als de Hamburgers; dit is gaandeweg verbasterd tot burgers.

Een deel van de Ghanese migranten kan getypeerd worden als pendelaars en passanten. Een bekende Ghanese gezegde is in dit verband 'vogels die niet vliegen gaan dood'³. Veel Ghanezen die in het buitenland verblijven werken hard, zijn ambitieus, maar blijven zich oriënteren op hun herkomstland. In de Verenigde Staten, Groot-Brittannië, Canada en Duitsland wonen relatief veel Ghanezen. Zij onderhouden intensieve contacten met het herkomstland. Vaak wordt geld overgemaakt naar familie, verwanten en vrienden/kennissen. Ook pakketten met allerlei goederen worden gestuurd, vaak vanwege verplichtingen over en weer. Deze relaties kunnen ertoe leiden dat veel Ghanezen aangestoken worden om ook naar Aburokyere te gaan, ondanks informatie dat in het buitenland en in het bijzonder in Europa voor velen het bestaan niet zo florissant is. De overmatige consumptie en de rijkdom die de achterblijvers in Ghana ontwaren bij de migranten leiden ertoe dat sommigen vinden dat zij onjuiste informatie krijgen ter ontmoediging van hun migratie. Een Ghanese achterblijver stelt in dit verband 'You lie. Plenty of people come back from Holland with a lot of goods. There is no problem in Holland'⁴. Ghanezen blijken vergeleken met Marokkanen, Turken en Egyptenaren meer geïnformeerd over de mogelijkheden in de bestemmingslanden, omdat zij gericht informatie verzamelen over (arbeids)mogelijkheden in deze landen⁵.

3 Ontleend aan een artikel in het januarinummer 2000 van het tijdschrift *Internationale samenwerking* getiteld *Vogels die niet vliegen gaan dood*, januari 2000:36. In dit artikel wordt betoogd dat Ghaneese immigranten een derde van de begroting van Ghanese financiers.

4 Arhinful, D.K., *We think of them, how Ghanaian migrants in Amsterdam assist relatives at home*, UvA, 1999. De Thouars, b., *Go home*, het remigratieproces van Ghanezen uit het Westen, Universiteit Utrecht 1999, Dijk van R., e.a. *Een schijn van voodoo, culturele achtergronden van de handel in Nigeriaanse meisjes voor de Nederlandse prostitutie*, ASC, Leiden 2000.

5 NIDI, *Migratie en de rol van informatie*, in: DEMOS 2, jrg 17, Den Haag, februari 2001.

2 De Ghanese bevolking in Nederland

2.1 De Ghanese migratie naar Nederland

De migratie van Ghaneezen verliep in twee fasen die vooral te maken hebben met ontwikkelingen in Ghana. De eerste fase van 1974-1983 had te maken met de oliecrisis. Ghaneezen migreerden naar de Verenigde Staten, Canada en naar Europa. Een groot deel van de Ghanese migranten zijn economische migranten; een geringer deel wordt gevormd door politieke migranten. Nadat in Groot-Brittannië de immigratieregels werden verscherpt weken in de jaren zeventig Ghaneezen uit naar Nederland. Het waren vooral avonturiers, ex-zeelieden en handelaren die in Nederland tweedehandsartikelen kwamen kopen. Ook vestigden zich Ghanese prostituees. In 1975 profiteerden velen van deze illegalen van het in dat jaar afgekondigde 'generaal pardon'. Vervolgens voltrok zich een kettingmigratie. Men liet zijn gezin overkomen en door de ontstane netwerken kwamen weer nieuwe immigranten. Omdat de Ghaneezen als groep toentertijd nauwelijks zichtbare maatschappelijke overlast bezorgden en de meeste Ghanese migranten werkten, stuitte hun immigratie naar Nederland niet op grote weerstand.

De tweede fase -sinds begin jaren negentig- hield verband met de strenge droogte, de politieke instabiliteit en de uitzetting van meer dan 1 miljoen Ghaneezen uit Nigeria⁶. Volgens de officiële cijfers liepen de aantallen Ghaneezen in ons land aan het einde van de jaren tachtig en in het begin van de jaren negentig snel op. Het aantal Ghanese asielzoekers wisselde nog sterker: in 1987 was het 2.515 en in 1991 1.465. Per 1 januari 1993 verbleven er 9.385 Ghaneezen in Nederland. Daarna nam het aantal Ghaneezen door immigratie en geboorten snel toe tot ruim 15.000 in 2000. Het begin van de Ghanese migratie kan worden getypeerd als een stille migratie. Begin jaren negentig ontstond echter veel ophef over Ghanese illegalen en (vermeende) hoge criminaliteit. Mede door de Bijlmerramp in 1992, waarbij de Ghanese gemeenschap zwaar werd getroffen, werden Ghaneezen ineens - door de aandacht van de media- een zichtbare groep binnen de Nederlandse bevolking.

2.2 Demografische gegevens

Per 1-1-2000 bedroeg het aantal personen van Ghanese afkomst volgens het CBS 15.610, in 1999 was hun aantal 14.905 personen⁷.

De overgrote meerderheid van de Ghaneezen heeft zich genaturaliseerd tot Nederlander. Bij dit aantal moeten de illegale Ghaneezen worden opgeteld. Hoe groot de groep

6 zie Nimako K., De Ghanese gemeenschap in Amsterdam, Amsterdam 2000.

7 CBS, Maandstatistiek, december 1999 en september 2000, Voorburg.

8 Volgens Dijkgraaf bedraagt hun aantal zelfs 25.000. Dit lijkt echter een overschatting. Volkskrant 5 januari 2000.

illegalen is, is niet te zeggen. Geschat wordt dat zij minstens enkele duizenden omvat⁸. Een opmerkelijk gegeven is dat mannen -voorlopig- licht zijn oververtegenwoordigd ten opzichte van de vrouwen: 8.015 mannen versus 7.590 vrouwen. In de leeftijdsgroep van 0-14 jaar en bij de 65 plussers is de verhouding man/vrouw echter in evenwicht. In de leeftijdsgroep 20-34 jaar zijn vrouwen evenwel oververtegenwoordigd, terwijl dat in de leeftijdsgroep 35-55 jaar voor mannen geldt. Een verklaring hiervoor is dat Ghanese mannen in Nederland vaak trouwen met jongere vrouwen.

In tegenstelling tot andere etnische groepen heeft de toename van het aantal Ghanezen vooral te maken met volgmigratie (gezinsvorming, gezinshereniging) dan asielmigratie. In de periode 1990-1998 vestigden zich in Nederland 9.330 Ghanese immigranten, waaronder 5.382 volgmigranten, 1.545 asielmigranten; de overige 2.403 waren vooral arbeidsmigranten⁹.

Tabel 1: Ghanezen in Nederland per 1 januari 2000 naar leeftijdsklasse en burgerlijke staat

	ongehuwd	gehuwd	verweduwd	gescheiden	totaal
0 - 14	5.115				5.115
15 - 29	2.160	250		265	2.680
30 - 44	1.880	1.310	70	3.215	6.485
45 - 64	160	355	20	770	1.320
65+	0	10	5	5	20
totaal	9.330	1.920	95	4.270	15.610

In de leeftijdsgroep van 30- 44 jaar valt het grote aantal gescheiden personen op; meer dan de helft is gescheiden, terwijl ruim een kwart ongehuwd is. Vergeleken met 1999 is het aantal gescheiden personen (255) sterker toegenomen dan het aantal gehuwden (195). De Ghanese populatie is jong wat betreft leeftijdsopbouw: er zijn nog weinig ouderen (bijna geen 65 plussers) zijn, terwijl jongeren beneden 15 jaar bijna een derde van de totale populatie vormen. Het aandeel van de eerste generatie onder deze jongerenpopulatie is slechts een vijfde. Dat wil zeggen dat de toename van vooral te maken heeft met geboorten in Nederland dan gezinshereniging. De eerste generatie vormt ruim tweederde van de Ghanese bevolking (10.675).

2.3 Spreiding

Wat betreft de spreiding kan worden vastgesteld dat de meeste Ghanezen woonachtig zijn in het westen van Nederland en vooral in de grote steden wonen.

Tabel 2: Ghanezen per 1 januari 2000 per provincie

Provincie	man	vrouw	totaal
Groningen	50	30	80
Friesland	40	45	85
Drenthe	15	15	40
Overijssel	85	50	135
Flevoland	240	235	475
Gelderland	230	160	390
Utrecht	220	155	375
Noord Holland	4.695	4.730	9.420
Zuid Holland	1.900	1.755	3.650
Zeeland	30	30	60
Noord Brabant	390	305	695
Limburg	120	100	220
totaal	8.015	7.595	15.610

De Ghanezen zijn geconcentreerd de provincies Noord Holland (60%) en Zuid Holland (24%). In Noord Brabant, Gelderland, Utrecht en Flevoland wonen enkele honderden Ghanezen. In de noordelijke provincies en in Zeeland wonen nauwelijks Ghanezen. Wanneer wij kijken naar spreiding naar de 4 grote steden dan blijkt dat in Amsterdam meer dan de helft (55%) van alle Ghanezen woont.

Tabel 3: Ghanezen per 1 januari 2000 in Amsterdam naar leeftijdsklasse

	man	vrouw	totaal
0 - 14	1365	1390	2755
15 - 29	555	930	1490
30 - 44	1795	1730	3525
45 - 64	550	250	810
65+	0	5	5
totaal	4270	4305	8570

Van de totale Ghanese gemeenschap woont ruim eenderde in Amsterdam Zuidoost, met name in de wijk Bijlmermeer. Naast de autochtonen en Surinamers vormen de Ghanezen als etnische groep de derde grootste groep in dit stadsdeel. De Ghanezen in Amsterdam en met name in Amsterdam Zuidoost vormen dan ook een belangrijke en zichtbare populatie. In Amsterdam Zuidoost kan worden gesproken van een herkenbare en hechte Ghanese gemeenschap die allerlei voorzieningen heeft variërend van toko's tot kerken.

Niet Rotterdam maar Den Haag is de stad waar - op Amsterdam na - de meeste Ghanezen wonen. Veel Ghanezen werken in het Westland. Een aantal Ghanezen verhuisde naar Den Haag, omdat in deze 'diplomaten' stad de vreemdelingenpolitie

goedgeklede buitenlanders zelden controleert, zo zegt men:

Ik ben verhuisd naar Den Haag in de jaren 80. In Amsterdam werd soms naar je paspoort gevraagd, maar in Den Haag nooit. Als je goed gekleed gaat, denkt men dat je diplomaat bent. Je wordt nooit lastiggevallen en juist goed behandeld. Den Haag is ook een rustige stad. Ghanezen helpen elkaar. Dus als er een paar in Den Haag woont dan vangen ze weer anderen op. Zo komt het dat er veel Ghanezen in Den Haag wonen. Bij die 2.000 Ghanezen moet je minstens zoveel illegalen optellen, die vaak in het Westland werken in de kassen¹⁰.

Tabel 4: Ghanezen per 1 januari 2000 in Den Haag naar leeftijdsklasse

	man	vrouw	
0 - 14	285	295	575
15 - 29	110	175	285
30 - 44	515	445	955
45 - 64	85	30	120
65+	0	0	0
totaal	955	940	1935

Eén op de acht Ghanezen woont in Den Haag. De bijna 2000 Ghanezen in Den Haag vormen een niet verwaarloosbaar deel van de allochtone- en in het bijzonder de Afrikaanse gemeenschap in Den Haag. Zij zijn dan ook duidelijk aanwezig in de zogeheten concentratiewijken; er zijn ook enkele Ghanese toko's in De Haag. In Rotterdam woont een kleinere groep Ghanezen: 900, waarvan 455 mannen en 345 vrouwen. In de andere steden is het aantal Ghanezen vooralsnog gering in aantal.

Tabel 5: Ghanezen (>100) per 1 januari 2000 in middelgrote steden

Gemeente	aantallen
Almere	375
Utrecht	200
Diemen	140
Eindhoven	130
Breda	135
Delft	105
Haarlemmermeer	125
Tilburg	110
Leiden	100
Nijmegen	105
Haarlem	105

Een opvallend gegeven is dat in Almere meer Ghanezen wonen dan in Utrecht. Het betreft Ghanezen die eerst in Amsterdam hebben gewoond en vervolgens zijn verhuisd naar Almere. Al met al kan worden gesteld dat tweederde van de Ghanezen in Nederland in twee steden is geconcentreerd: Amsterdam en Den Haag.

3 Positie op het terrein van integratie

Er bestaat weinig (onderzoeks)literatuur over de maatschappelijke positie van Ghanezen in Nederland. Omdat de meerderheid niet via de asielpcedure is binnengekomen zijn er ook nauwelijks gegevens bij de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) over deze groep. Hun maatschappelijke situatie ziet er in het algemeen niet al te rooskleurig uit. Tezamen met het feit dat velen de Nederlandse taal niet machtig zijn en (ook hierom) hun eigen cultuur blijven koesteren, is hun integratie in de Nederlandse samenleving bepaald niet vanzelfsprekend¹¹. Er is ook sprake van uitval bij de inburgeringstrajecten, omdat men de Nederlandse taal moeilijk vindt. Omdat men vaak met Engels al een heel eind komt, is de motivatie om in de Nederlandse taal te investeren minder. Ofschoon Ghanezen nog maar weinig aansluiting hebben gevonden bij de brede samenleving, bestaan er wel contacten met autochtonen en (creoolse) Surinamers. Zo zijn er onderlinge huwelijken gesloten.

3.1 **Beelden en Cultuurverschillen**

De Ghanezen vormen een relatief hechte en goed georganiseerde gemeenschap. Zij staan bekend als ambitieus en zijn harde werkers. Over het algemeen hebben Ghanezen een positief imago, vooral bij degenen die directe contacten hebben met hen. In 1992 kwam de (illegale) Ghanese gemeenschap in opspraak vanwege (vermeende) criminele activiteiten. Naderhand bleek de omvang van de illegalen en de Ghanese criminaliteit te zijn overtrokken. Als gevolg van de Bijlmerramp in 1992 werden Ghanezen als groep landelijk bekend, met name vanwege hun rouwrituelen. Ghanezen hebben een strategie om als culturele groep te overleven. Zij hebben in Amsterdam, maar ook in Den Haag en andere steden een zichtbare gemeenschap gevormd. In Amsterdam en in mindere mate in Den Haag gaat het om voorzieningen als kerken, verenigingen, allerhande winkels (voedingsmiddelen, video, kleding), radiostations en tijdschriften¹². De meeste Ghanezen hebben middenklasse-aspiraties; velen behoorden in Ghana tot de middenklasse. Hoewel Ghanezen zich als groep nogal gesloten opstellen tegenover de bredere samenleving, zijn enkele Ghanezen in Amsterdam in politieke functies terecht gekomen. Bijna alle Ghanezen zijn belijdend. Het overgrote deel bezoekt kerken of moskeeën. De priesters en imams hebben een grote invloed. Om de integratie van Ghanezen te bevorderen volgen priesters de laatste jaren een speciale inburgeringscursus. Vooral in de spirituele en religieuze beleving is er een verschil met autochtone Nederlanders.

11 Zie: Nimako K., *Nieuwkomers in een gevestigde samenleving*, Amsterdam Zuidoost, 1992, Nimako 2000.

12 Haar ter, G., *Halfway tot Paradise, African christians in Europe*, 1998.

Daardoor ontstaan specifieke Ghanese kerken. Voor veel Ghanezen vormen met name de ontkerkelijkheid in Nederland, haast en vluchtige contacten alsook de zakelijkheid en het individualistische gedrag bronnen van cultuurverschillen, onbegrip en misverstanden. Toch is de indruk dat deze verschillen niet zodanig groot zijn dat gesproken kan worden van een problematische Ghanese gemeenschap.

Ghanese vrouwen zijn ook zichtbaar actief. Twee Ghanese vrouwen zijn reeds raadslid in Amsterdam. Ghanezen reizen vaak naar Ghana en onderhouden intensieve contacten. Ondanks het feit dat veel Ghanezen onder aan de maatschappelijke ladder zijn begonnen, is reeds een vorm van opwaartse sociale mobiliteit merkbaar. Men verhuist bijvoorbeeld van de concentratiewijken naar wijken met wat duurdere woningen.

De Ghanese gemeenschap is ambitieus en bereid zich tot op zekere hoogte in te passen in Nederland. Ondanks culturele verschillen met Nederlanders zijn er zelden culturele conflicten of spanningen gesignaleerd.

3.2 Arbeidsmarktpositie

Het overgrote deel van de volwassen Ghanezen heeft (betaald) werk. Hoewel velen een middelbare of hogere opleiding hebben, zijn de meesten werkzaam op een lager niveau. Betrouwbare cijfers ontbreken echter. Vanwege de kleine aantallen is er nauwelijks registratie of worden zij gecategoriseerd onder overig. Wel is er sprake van formele werkloosheid in enige omvang. Uit een steekproefonderzoek bleek dat naar schatting 20% formeel werkloos was, waaronder meer mannen dan vrouwen¹³.

De meeste deskundigen stellen echter dat er nauwelijks werkloosheid is onder Ghanezen. Ook al is een Ghanees formeel werkloos, dan toch bestaat de indruk dat betrokkene werkt in het zwarte of grijze circuit. 'Ik ben nooit een werkloze Ghanees in Nederland tegen gekomen', aldus de onderzoeker en Afrika-deskundige R. van Dijk. Bovendien komt men snel aan het werk via de eigen netwerken. 'Als een Ghanees zonder werk zit, is er altijd een vriend, kerkganger of familielid die via via een baan regelt. Als er een Ghanees in je bedrijf zit, zijn het er voor je het weet tien'¹⁴.

De Ghanezen werken veelal in de schoonmaaksector, de horeca, de tuinbouw - waaronder de bloemenveilingen - en de bouw. Om extra inkomsten te verwerven hebben veel Ghanezen -zowel de mannen als vrouwen- meer banen. De grote ijver van deze Ghanezen heeft deels ook te maken met de sociale en culturele verwachtingen en verplichtingen jegens familie en vrienden/kennissen. In de Ghanese gemeenschap is vaak sprake van grootfamilies. De relaties zijn meestal gebaseerd op wederkerigheid.

13 Geciteerd in: Kraan M., Blijven of teruggaan, Amsterdam 2001:92. Ruim 80% van de Ghanezen die door Kraan zijn geïnterviewd blijkt een baan te hebben. De sociale dienst in Amsterdam Zuidoost blijkt weinig Ghanezen onder in haar bestand te hebben. Dit indiceert dat voorzover Ghanezen officieel werkloos zijn, zij blijkbaar via werk of op en andere wijze inkomsten verwerven.

14 NRC, 24 mei 2000

Bij allerlei rituelen zoals begrafenissen wordt een financiële bijdrage verwacht voor de feesten in Nederland en in Ghana. Tegenover de achterblijvers in Ghana voelt men zich moreel schuldig en hun zendt men regelmatig goederen en geld. De Ghanese cultuur waardeert accumulatie van materiële bezittingen (Yebei 1999). Het materieel goed hebben en dat ook tonen is een belangrijke waarde. Ook het uiterlijk vertoon en het tonen dat je welvarend bent op de verschillende bijeenkomsten, waaronder het wekelijkse kerkbezoek, is belangrijk. Sommigen steken zich in schulden om aan deze verwachtingen en verplichtingen te voldoen.

Het etnisch ondernemerschap onder Ghanezen is in opkomst, zij het dat het zich voorlopig vooral richt op de eigen gemeenschap. In Amsterdam, maar ook in Den Haag zijn Ghanese winkels met typisch Ghanees-Afrikaanse producten zoals yams, gedroogde vis, kruiden en allerlei Afrikaanse geneesmiddelen. Ghanese kappers en kledingszaken zijn ook in opkomst. Zowel mannen als vrouwen zijn actief in het ondernemerschap. Van de Ghanese spaar- en leenvorm - susu - wordt hier minder gebruik gemaakt omdat in Nederland het stelsel van sociale zekerheid een minimum inkomen garandeert¹⁵. Ghanezen zijn actiever dan een in omvang vergelijkbare en regionaal geconcentreerde vergelijkbare etnische groep. Terwijl in 1998 er 311 bedrijven van Ghanezen waren ingeschreven, bedroeg het aantal bedrijven onder Kaapverdianen in hetzelfde jaar slechts 111. Toch kan de positie van het etnisch ondernemerschap onder Ghanezen als kwetsbaar worden omschreven. Deze bedrijven zijn meestal eenmansbedrijven in de groot- en detailhandel. Bovendien bestaan de meeste bedrijven hooguit drie jaar; er zijn nauwelijks bedrijven die langer dan tien jaar bestaan. Zo bleek uit een telling in 2000 bijna evenveel bestaande als opgeheven bedrijven van Ghanezen te zijn (389 respectievelijk 376)¹⁶.

Dat werkloosheid geen groot probleem is bij Ghanezen blijkt ook uit een enquête onder Ghanezen in Amsterdam Zuidoost. Slechts 2% van de Ghanezen noemt werkloosheid een belemmering van hun integratie. Het werken op een te laag niveau wordt door een grotere groep als probleem ervaren. Circa 10% van de ondervraagden - en dat zijn vooral degenen die meer dan 10 jaar in Nederland verblijven - zou een betere baan willen. De slechte beheersing van de Nederlandse taal wordt als een grotere belemmering ervaren door de geïnterviewde Ghanezen¹⁷. De meeste prostituees hebben een partner laten overkomen en zijn niet meer in de prostitutie, maar in andere sectoren werkzaam. Er ontstond toenemende concurrentie van Oosteuropese en Nigeriaanse prostituees. Bovendien kregen de in het buitenland werkende Ghanese prostituees in Ghana gaandeweg een steeds slechter imago. Een deel van de Ghanezen probeert zijn maatschappelijke positie te verbeteren door te verhuizen uit de zogeheten concentratiewijken en zich te vestigen in de betere stadswijken.

15 Wagenaar L., De Ghanese economie in de Bijlmer werkt, Parool, 12 mei 1999.

16 Tillaart van den H, Monitor etnisch ondernemerschap, ITS, Nijmegen 2001

17 Nimako, 2000:43. Eén op de vijf geënquêteerde Ghanezen in Amsterdam Zuidoost zegt het Nederlands slecht te beheersen en acht dit een belemmering voor hun integratie.

3.3 Onderwijspositie en taalbeheersing

De indruk is dat Ghanese kinderen niet zo goed presteren als andere kinderen, ondanks het feit dat de ouders en de Ghanese gemeenschap zich inspannen voor goed onderwijs. Ontegenzeggelijk hebben de Ghanese kinderen te maken met ouders die vaak door de drukke werkzaamheden overbelast zijn en het Nederlands onvoldoende beheersen. Ook is het zo dat het onderwijssysteem minder inspeelt op hun cultuur. Uit een onderzoek onder kinderen van asielzoekerskinderen blijkt dat de kinderen afkomstig uit de Afrikaanse landen gemiddeld lager scoren dan de kinderen behorend tot Aziatische groepen als Irakezen. Hoewel slechts een klein deel van de ouders van Ghanese kinderen een asielachtergrond heeft, blijkt deze conclusie voor de meeste Ghanese kinderen te gelden. Sommige ouders vinden het Nederlandse onderwijssysteem te vrij en wensen een strengere aanpak. Ghanezen hebben huiswerkclasses voor leerlingen en andere activiteiten opgezet om de onderwijsprestaties te helpen verbeteren. De schooluitval onder Ghanese leerlingen is overigens niet bijzonder hoog¹⁸. Vergeleken met hun ouders beheersen de Ghanese kinderen de Nederlandse taal aanzienlijk beter.

Ondanks het feit dat veel volwassen Ghanezen het Nederlands niet zo goed beheersen kunnen zij vanwege hun beheersing van het Engels redelijk goed functioneren. Niettemin willen velen Nederlands leren. Zij geven tegelijk aan nauwelijks tijd te hebben voor het volgen van taalcurricula vanwege hun drukke werkzaamheden. De indruk is dat het opleidingsniveau van volwassen Ghanezen nogal varieert. Zo heeft de meerderheid een lagere opleiding -er zijn nauwelijks analfabeten- en een aanzienlijke minderheid heeft een middelbare of hogere opleiding.

3.4 Gezondheidspositie

Omdat de meerderheid van de Ghanese migranten geen politieke vluchteling is, vormen de zogeheten politieke trauma's geen veel voorkomende psychische ziekte. Ghanezen hebben vaak psychische problemen die samenhangen met hun migratie. De sterke cohesie binnen de gemeenschap en de rol van de kerken - met name van voorgangers en priesters - zorgt ervoor dat veel van deze psychische problemen worden opgevangen. Belangrijker zijn de lichamelijke ziektes en de relaties met de geesten en de betekenis die wordt toegekend aan de helende werking van Afrikaanse en westerse geneesmiddelen. Men wil graag een intensieve behandeling bij allerlei lichamelijke klachten. Sommige Ghanezen die op vakantie zijn geweest in het moederland zijn besmet geraakt met malaria. In de helft van de gevallen betreft het kinderen. Velen weten niet dat hun weerstand tegen tropische ziektes is afgenomen. Volgens een arts in Amsterdam Zuidoost nemen veel van de Amsterdamse malariapatiënten geen pillen

18 Mulder, L., Kinderen van asielzoekers in het basisonderwijs, ITS 2000.
Choenni, C., Geëigende interventie en preventie, Amsterdam Zuidoost 1996.

tegen malaria in, ondanks dat zij herhaaldelijk worden gewezen op het gevaar van besmetting.

Volgens een onderzoek in Amsterdam Zuidoost treedt er ook een risico van verhoogde onvruchtbaarheid op onder Ghanese vrouwen. Voor veel Ghanese vrouwen is onvruchtbaarheid 'like a chronic isolating illness having consequences in all areas of life'. De onvruchtbaarheid heeft ondermeer te maken met het frequent voorkomen van seksueel overdraagbare aandoeningen (geslachtsziekten). Ook als de man onvruchtbaar is, wordt de vrouw beschuldigd van onvruchtbaarheid. Kinderen worden meer gewaardeerd dan een huwelijk. Vrouwen willen graag kinderen vanwege de status - vrouwelijkheid is synoniem met moederschap- en veronderstelde verzekering voor de oude dag. Een Ghanese spreekwoord luidt : 'He lacks assured human support whose material blood relations lacked abundant birth.' In de veelal matrilineair georganiseerde Ghanese maatschappij pogen ook vrouwen boven 40 jaar kinderen te krijgen. Er wordt echter ook een uitzonderlijk hoog aantal abortussen bij Ghanese vrouwen gesignaleerd¹⁹. Voorts is er veel angst voor operaties (chirurgische ingrepen, miskramen). In Amsterdam bestaat de organisatie Ghanaian women group I CARE die vrouwen ondersteunt en helpt bij het oplossen van hun gezondheidsproblemen.

3.5 Organisatievorming

Omdat de meeste Ghanezen economische migranten zijn, zijn zij primair afhankelijk van elkaar voor het vinden en het verkrijgen van financiële ondersteuning. Dit vergroot de sociale solidariteit. Het minder afhankelijk zijn van hulp van de overheid leidde mede tot het oprichten van verenigingen.

De eerste organisaties ontstonden omdat men voor begrafenis- en rouwrituelen, waaronder vaak een reis naar Ghana, over onvoldoende middelen beschikte. De Ghanese gemeenschap werd gemobiliseerd om middelen te verwerven en de rituelen uit te voeren. Gaandeweg ontstonden er vele andere organisaties. Met de groei van de Ghanese gemeenschap werd de etnische herkomst naast de religieuze affiniteit een belangrijke recruteringsbasis. Ghanezen zijn zeer goed georganiseerd. Het is een gemeenschap die sterk opkomt voor de eigen belangen. In de steden waar een gemeenschap van meer dan 100 Ghanezen woont zijn niet zelden meer Ghanese organisaties te vinden.

Er zijn ook specifieke Ghanese vrouwenorganisaties, zoals I CARE. Deze heeft meer dan 500 leden en is na de ramp in de Bijlmermeer in 1992 opgericht. I CARE biedt steun aan vrouwen en kinderen in 'moeilijke situaties'. Hun activiteiten variëren van opvang voor psychische problemen tot kinderopvang en ziekenbezoek. Bekende overkoepelende organisaties in de Amsterdam (Zuidoost) zijn Recognin en Sikaman. In Den Haag is Ghanata de overkoepelende organisatie. De overkoepelende

19 Yebey, Violet Naayu, Fertility seeking behaviour among fertile migrant Ghanaian women in Amsterdam, UVA, august 1999.

organisaties komen op voor de belangen van de gehele Ghanese gemeenschap en treden op als gesprekspartner van overheden.

Grotere organisaties geven ook tijdschriften uit, zoals Recogin Forum (dat in het Engels verschijnt). Zij organiseren conferenties over de maatschappelijke positie van Ghanезen en verzorgen radio-uitzendingen. In radio-uitzendingen wordt niet alleen informatie gegeven, maar worden ook lessen verzorgd in de Nederlandse taal. De Ghanese organisaties dragen bij aan de instandhouding van culturele en religieuze gebruiken en bieden ondersteuning aan de gemeenschap. Zij hebben een sterke thuishavenfunctie. In Amsterdam Zuidoost zijn er al meer dan 50 Ghanese organisaties geteld²⁰. Er bestaat echter geen pan-Ghanese vereniging. Volgens Nimako is het ontbreken van één samenbindende culturele component mogelijk een verklarende factor. Naast de verenigingen die meer gericht zijn op het mobiliseren van geld en andere hulpbronnen binnen de eigen gemeenschap zijn er ook enkele stichtingen die zich meer richten op overheidssubsidie. De stichtingen in Amsterdam Zuidoost beschikken over een eigen (gesubsidieerde) ontmoetingsruimte en zijn gesprekspartner voor de overheid.

3.6 Religieuze organisaties en kerken

Naast deze organisaties verdienen de religieuze organisaties en kerken bijzondere aandacht. In Amsterdam zijn meer dan 30 en in Den Haag meer dan 10 charismatische christelijke kerkgemeenschappen actief. Begin jaren negentig waren dat er minder. Maar omdat de gevestigde kerken (van katholieken, presbyterianen, anglicanen en methodisten) minder toegankelijk bleken voor specifieke Ghanese invloeden en de kerken de leden niet opzochten, ontstonden nieuwe kerkgenootschappen die wel in deze behoeften voorzien. De (autochtone) Nederlandse kerkelijke samenleving wordt als gesloten ervaren, als buiten- in plaats van binnensluitend. Vaak wordt door Ghanезen de Nederlandse samenleving beschouwd als los vanwege de veronachtzaming van de leer van de bijbel. De eigen kerken dienen vaak ook als schuilkerken voor de illegale Ghanезen²¹. De meeste religieuze organisaties beschikken over een eigen kerk of een ruimte voor eigen kerkdiensten die wekelijks worden gehouden. Door ruimtegebrek gedwongen komen gelovigen in veel gevallen bijeen in provisorische ruimten die als kerk dienen.

De rol van Ghanese kerken is van grote sociale betekenis voor de eigen gemeenschap. Niet alleen als ontmoetingsplaats van gelovigen die steun vinden bij elkaar, maar tevens in praktische en materiële zin. Er wordt informatie over werk, documenten maar ook psychische hulp geboden, er wordt voor kinderopvang gezorgd en soms ook computerles gegeven. De laatste jaren komen er predikers uit Ghana die eigen kerken stichten. De nadruk komt steeds meer te liggen op het helende aspect van het geloof en

20 Berger M.e.a., Ghanese organisaties in Amsterdam, een netwerk analyse, Het Spinhuis 1998.

21 Zie Haar ter, G.in: Afrikanen in Nederland, 2000, en in: Omgekeerde missie, werk en zending, nr 2, 1996.

op testimonies (getuigenissen van genezing) en pastorale zorg. De competitie tussen deze kerken is zodanig dat naar schatting 70% van de christelijke Ghanezen actief lid is van één of meer kerken. Leden moeten vaak aanzienlijke donaties geven aan kerken. De veel kleinere groep islamitische Ghanezen is aangewezen op veelal Pakistaanse moskeeën (er is enige verwantschap vanwege de beheersing van de Engelse taal) in Amsterdam en (islamitische) Hindostaanse moskeeën in Den Haag. De Ghanese islamitische gemeenschap is voorlopig niet zo groot dat zij over een eigen moskee beschikt.

3.7 Specifieke problemen

Opvallend is dat de meerderheid van de ondervraagde Ghanezen niet zozeer werkloosheid als belemmering ervaren voor hun integratie, als wel de problematiek van gezinshereniging/gezinsvorming en de daarmee samenhangende verificatie en legalisatie van documenten. Men klaagt erover dat de Nederlandse overheid hen wantrouwt - omdat zij vaak merken dat hun documenten niet worden geaccepteerd. Zo hebben Ghanezen soms verschillende namen en een ingewikkeld grootfamilie-epatroon. Vaak wordt veel tijd besteed aan het laten overkomen van familieleden en kennissen. Omdat het als Ghanees niet meer mogelijk is op politieke gronden asiel te krijgen in Nederland - Ghana hoort niet tot de zogeheten 'onveilige landen'- pogen velen Nederland binnen te komen als economische migranten of in het kader van gezinshereniging. Dit kan leiden tot illegaal verblijf. Ghanezen zien dan ook het verificatiesysteem als een soort camouflage om de immigratie naar Nederland te verhinderen. Zij beschouwen het als overtreding van hun mensenrecht: te kunnen wonen en werken in een land met goede mogelijkheden. Veel Ghanezen besteden veel tijd aan hun strijd om juridische en verblijfsrechtelijke kwesties en richten zich daardoor ook minder op integratie in de Nederlandse samenleving.

Als tweede belangrijke belemmering ervaart men de slechte beheersing van het Nederlands taal. Men wil graag de Nederlandse taal leren, maar door tijdgebrek en overbelasting komt men er niet toe. Een verbetering van de maatschappelijke positie vereist ook een verbetering van de beheersing van de Nederlandse taal. Omdat velen in nachtdienst of ploegendienst werken en soms meer banen hebben komen zij niet toe aan het volgen van cursussen. De meeste cursussen worden overdag gegeven en taalcursussen op de werkplek komen vaak niet voor. Doordat men lagere functies vervult beschikt men over weinig besteedbaar inkomen, mede als gevolg van de verplichtingen ten opzichte van familie in het land van herkomst. Veel Ghanezen schijnen last te hebben van overbelasting door de zware arbeidsomstandigheden, de sociale verplichtingen en het vinden van een eigen weg in de Nederlandse samenleving. Het niet erkend worden als een etnische minderheidsgroep wordt als last ervaren,

omdat men minder claims kan leggen op voorzieningen, zoals specifieke hulpverlening, taalcursussen en inspraak. De term structurele uitsluiting wordt in dit verband gebezigd (Nimako, 2000).

Opmerkelijk is dat Ghanezen zich nauwelijks uitlaten over het voorkomen van discriminatie. De indruk bestaat dat zij zeer voorzichtig zijn met het gebruik van de term discriminatie op grond van huidskleur. De weinige Ghanezen die hierover iets melden doen dat genuanceerd.

‘Discriminatie en racisme in Nederland is niet duidelijk, het is niet open, het is verborgen, je moet erop letten. Nederlanders willen ons niet het gevoel geven dat ze discrimineren, maar intussen gebeurt het wel, maar dat hebben ze zelf niet door’, aldus een hoogopgeleide Ghanees.

Ghanezen van de eerste generatie zijn zo druk bezig met de verbetering van hun positie en het cultureel overleven in de Nederlandse samenleving dat zij niet veel oog hebben voor de omringende samenleving. Wellicht zal de tweede generatie zich kritischer opstellen omdat zij zich niet zozeer zal vergelijken met hun ouders alswel met leeftijdsgenoten van andere etnische groepen.

Een bijzonder probleem is de grote druk waaronder veel Ghanezen leven. Men heeft vaak een zware baan -en soms meer banen-, verplichtingen jegens familie en kennissen in het herkomstland en de drang om vooruit te komen. Tegelijkertijd heeft men te kampen met slechte beheersing van het Nederlands en geringe kennis van de Nederlandse samenleving en vaak een ambivalente houding tegenover het verblijf in Nederland. Velen denken aan remigratie en investeren in de bouw van een huis in Ghana. Of zij zich daadwerkelijk in Ghana zullen vestigen blijft echter de vraag.

4 Conclusies voor het integratieproces

4.1 Demografische ontwikkelingen

De Ghanese gemeenschap telt per 1-01-2000 ruim 15.000 personen. Na de Somaliërs vormen zij de grootste Afrikaanse gemeenschap in Nederland. Anders dan Somaliërs wonen de meeste Ghanезen niet verspreid over Nederland, maar zijn zij geconcentreerd in Amsterdam en in mindere mate in Den Haag. Bijna alle volwassen Ghanезen werken, meestal op laag niveau. Met name de eerste generatie beheerst de Nederlandse taal matig of slecht. De onderwijsprestaties van Ghanese kinderen lopen achter bij de prestaties van andere (allochtone) kinderen.

4.2 Integratieproces

De Ghanезen staan bekend als hardwerkend en ondernemend. De Ghanese gemeenschap is sterk georganiseerd en veelal op de eigen groep gericht. Omdat zij enerzijds sterke en hechte banden onderhoudt met het land van herkomst en in sommige opzichten zich meer passanten voelt dan gezeten burgers heeft dat consequenties voor hun oriëntatie op de Nederlandse samenleving. Vooral de eerste generatie is druk bezig met geld verdienen en overleven. Door deze omstandigheden hebben zij minder oog voor de bredere samenleving. Doordat Ghanезen niet als expliciete groep zijn erkend voor het integratiebeleid is vanuit de overheid ook nauwelijks beleid gevoerd om haar faciliteiten op de Ghanese minderheid te richten. In Amsterdam en Den Haag zijn er bescheiden middelen door de gemeenten beschikbaar gesteld aan de Ghanese gemeenschap.

4.3 Erkenning en interactie

Omdat Ghanезen niet worden erkend als een etnische minderheidsgroep worden er geen systematische gegevens over deze groep verzameld. Ghanезen ervaren dit als een vorm van structurele uitsluiting. Ghanезen hebben meestal op eigen kracht hun karige gemeenschapsvoorzieningen opgebouwd. Erkenning als doelgroep zeker ook gelet op hun toenemende groepsomvang kan bevorderen dat kwantitatieve gegevens over hun maatschappelijke positie beschikbaar komen. Voorts zou de Ghanese gemeenschap gestimuleerd moeten worden om interacties aan te gaan met andere etnische groepen in de samenleving en deel te nemen aan algemene organisaties. Hun organisatievermogen kan goed gebruikt worden in de brede samenleving. Gemeentelijke overheden kunnen dit proces stimuleren door voorzieningen te treffen, mits de

Ghanese organisaties bereid zijn zich ook te richten op de brede samenleving. Het vertrouwen tussen de overheden en de Ghanese gemeenschap kan worden bevorderd door de procedures rond verificatie van documenten transparant te maken.

4.4 Toekomstperspectief

De sterke interne gemeenschapszin en intensieve relaties met het herkomstland leiden ertoe leiden dat veel Ghanezen zich minder sterk dan andere etnische groepen oriënteren op Nederland. De arbeidsmigratie van Ghanezen naar Nederland zal -al dan niet legaal- voortduren. Ook de gezinshereniging zal blijven bestaan. Mede door geboorte zal de Ghanese gemeenschap blijven groeien.

Hoewel de Ghanese gemeenschap de Nederlandse samenleving nauwelijks maatschappelijke overlast bezorgt, heeft een deel van de Ghanezen te kampen met achterstand. Velen zijn overbelast en zullen steeds vaker met het vorderen van hun leeftijd gebruikmaken van maatschappelijke hulpvoorzieningen. Er zal dan ook behoefte zijn aan eerstelijns opvang en maatschappelijke hulp voor Ghanezen. Een deel van de Ghanezen wordt opgevangen door religieuze organisaties, maar vaak moet men grote bedragen doneren aan religieuze organisaties om hulp te krijgen. Er zijn nauwelijks Ghanese hulpverleners, zoals maatschappelijk werkers. Het verdient daarom aanbeveling dat op bescheiden schaal in enkele concentratiegebieden voorzieningen voor Ghanezen zoals eerstelijns werk wordt georganiseerd door algemene welzijnsinstellingen. Ghanezen kunnen worden opgeleid tot hulpverleners op verschillend niveau. Momenteel wordt dit werk gedaan door vrijwilligers, die een reguliere baan hebben. Als ijverige etnische groep in de Nederlandse samenleving verdienen Ghanezen dan ook bijzondere aandacht van de overheden.

Gebruikte literatuur

- Arhinful, D.K., We think of them, how Ghanaian migrants in Amsterdam assist relatives at home, UvA, Amsterdam 1999.
- Berger, M.,e.a., Ghanese organisaties in Amsterdam, een netwerk analyse, Het Spinhuis 1998.
- Boucneau, P., Ghanese vluchtelingen in België, in: Politiek vluchtelingen, cultuur en integratie, Brussel 1998. Choenni, C., Geëigende interventie en preventie, Amsterdam Zuidoost 1996.
- De Thouars, A., Go home, het remigratieproces van Ghanezen uit het Westen, Universiteit Utrecht 1999.
- Dijk van, E.R. e.a. Een schijn van voodoo, culturele achtergronden van de handel in Nigeriaanse meisjes voor de Nederlandse prostitutie, ASC, Leiden 2000.
- Dijk van, E.R. Afrikaanse gemeenschappen, religie en identiteit: Ghanese Pinksterkerken in Den Haag. IN: I. van Kessel & N. Tellegen (red.) Afrikanen in Nederland. Leiden, Afrika Studiecentrum/Amsterdam, 2000
- Dijk van, E.R., Religion, Reciprocity and Restructuring Family Responsibility in the Ghanaian Pentecostal Diaspora. In: D. Bryceson & U. Vuorela (eds.) Testing Boundaries. Transnational Families and Social networks. Fortcoming, 2002
- CBS , Maandstatistiek, Voorburg december 1999, Voorburg, september 2000.
- Folia 37, 9 juni 200, interview met dr. B. Meyer.
- Haar ter, A.G., in: Afrikanen in Nederland , 2000, en in: Omgekeerde missie, werk en zending, nr 2, 1996.
- Internationale samenwerking ,Tijdschrift, januari 2000.
- Kessel van I. Tellegen (red.), Afrikanen in Nederland. Leiden, Afrika Studiecentrum/Amsterdam, 2000
- Kraan M., Blijven of teruggaan, Amsterdam 2001
- Ministerie van Buitenlandse Zaken, Beknopte geschiedenis van de Nederlandse vertegenwoordiging in de Goudkust Ghana, rapport, januari 2001.
- Kraan, M., Blijven of teruggaan? Een sociologische analyse van potenties en problemen van Ghanezen in Amsterdam Zuidoost, VU, Amsterdam, maart 2001.
- Mulder, L.,Kinderen van asielzoekers in het basisonderwijs, ITS, Nijmegen 2000.
- Nimako, K., Nieuwkomers in een gevestigde samenleving, Amsterdam, stadsdeel Zuidoost 1992.
- Nimako, K., De Ghanese gemeenschap in Amsterdam Zuidoost, Emancipatie op eigen kracht, Amsterdam 2000.

Haar ter, A.G., Halfway to Paradise, African christians in Europe, 1998.

Oomen M. Zijn Ghanezen wel geboren ?' Interview met R. van Dijk over problematiek Ghanese identiteits-papieren. Groene Amsterdammer, 27 mei 1998

Tillaart, H., Monitor etnisch ondernemerschap, ITS, Nijmegen 2001.

Volkskrant 5 januari 2000.

Wagenaar, L., De Ghanese economie in de Bijlmer werkt, Parool, 12 mei 1999.

Yebei Violet Naayu, Fertility seeking behaviour among fertile migrant Ghanaian women in Amsterdam, UVA, august 1999.

Uitgave

Ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties
Directie Coördinatie Integratiebeleid Minderheden

Tekst

Chan Choenni

Productiebegeleiding

Directie Voorlichting en Communicatie

Ontwerp omslag

De Zaak Launspach BV, Rotterdam

Lay-out en druk

Directie Informatievoorziening

Den Haag,

Mei 2002

Meerdere exemplaren kunt u opvragen bij het
ministerie van Binnenlandse zaken en Koninkrijksrelaties,
Afdeling servicevoorlichting,
Bestelnummer
Postbus 20011
2500 EA Den Haag
Telefoon (070) 426 60 38